

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
(Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/11-6350 від 20.07.2011 р.)*

Програма
загальноосвітніх навчальних закладів
для дітей з помірною розумовою відсталістю

Я І УКРАЇНА (ДОВКІЛЛЯ)

Київ
2010

Пояснювальна записка

Програму навчального курсу “Я і Україна” (інтегрованого курсу природознавства, суспільствознавства та українознавства) укладено відповідно до вимог Державного стандарту початкової загальної освіти та Державного стандарту спеціальної освіти (галузь “Людина і світ”), Програм загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих учнів, Базового компоненту дошкільної освіти в Україні. При розробці програми також були враховані результати наукових досліджень особливостей засвоєння дошкільниками з помірною розумовою відсталістю програмового матеріалу з розділу “Довкілля” (Н.М.Стадненко).

Основна мета курсу – всебічний розвиток особистості молодших школярів з помірною розумовою відсталістю (далі ПРВ) у міру їх індивідуальних можливостей, а також сприяння їх соціалізації через підготовку дітей до щоденного життя в соціумі, розвитку їх вмінь самостійно дбати про себе. Ця мета реалізується через створення психолого-педагогічних умов (змісту знань, методів і форм навчання) для досягнення наступних завдань:

- ☞ *Цілеспрямоване формування системи знань* (емпіричних фактів, узагальнених уявлень і елементарних понять) про світ людини, світ природи (живої і неживої) та світ культури (соціальні норми, традиції українського народу, культурні і статево-рольові стандарти поведінки, уявлення про життя і працю людей), що необхідно для розвитку учня з ПРВ, набуття ним пізнавального та різних видів соціального досвіду, оволодіння навичками і спроможностями більш ефективно функціонувати в середовищі, підготовки до засвоєння природничо-географічного матеріалу в середній ланці школи .
- ☞ *Особистісний розвиток* молодшого школяра, з урахуванням його специфічних закономірностей у дітей з ПРВ; формування пізнавальної активності, розвиток потреб дитини до пізнання себе самої, найближчого суспільного і

природного середовища, формування емоційно-ціннісного ставлення до себе і світу, бережливого ставлення до інших людей, природи і світу речей, розвиток самостійності і незалежності в побуті і самообслуговуванні.

- ☞ *Набуття* учнями *соціальної компетентності* через формування первинних моральних уявлень та ціннісних орієнтацій; розвиток комунікативних умінь та вмій співіснувати в групі однокласників і налагоджувати інші суспільні контакти; оволодіння статево-рольовими стандартами поведінки (співвіднесення себе зі статтю, розрізнення одягу для хлопців і дівчат), формування практичних умінь і навичок культурної поведінки у навчальних і побутових ситуаціях, в природі та публічних місцях.
- ☞ *Формування умінь дитини виконувати різні види пізнавальної діяльності* (сприймати, мислити на доступному рівні та запам'ятовувати); *цілеспрямований розвиток всіх сторін мовленнєвої діяльності* (формування та збагачення пасивного словника, формування граматичної будови мови, розвиток зв'язного мовлення), вміння спілкуватися в спільній навчально-пізнавальній діяльності з педагогом та іншими дітьми, оволодіння навчальними стратегіями (опису предмета, порівняння предметів, розповіді на задану тему тощо).

Розв'язання поставлених у програмі завдань здійснюється через людинознавчий, природознавчий, суспільствознавчий та корекційно-розвивальний напрями програми. Перші три напрями спрямовані на формування в учнів з ПРВ базових умінь орієнтуватись у природі та створених руками людини предметах, явищах суспільного життя та власної життєдіяльності, що необхідно для правильного структурування і розуміння дітьми оточуючого світу, а також сприяє розумінню ними взаємозв'язків між природою і людьми.

Людинознавчий напрям програми (*Пізнання людини*) є основним і спрямований на формування у молодших школярів з ПРВ умінь орієнтуватись у своєму тілі та світі людей (а саме: у найближчому оточенні людей, їх статі і віку, емоціях і професіях), уявлень про статеворольові і культурні стандарти поведінки, комунікативних умінь. Реалізація

цього напрямку здійснюється через три змістові лінії:

- *людина як особистість* – ця лінія надає уявлення про себе як частину живої природи і неповторну людину та спрямовується на розвиток у дітей умінь орієнтуватись у біологічних ознаках людини (будові тіла, органах чуття, статі і віку), формування прагнення до самостійності, навичок самообслуговування та бажання брати участь у суспільному житті, виконуючи корисні посильні дії;
- *людина серед людей* – ця змістова лінія охоплює знання, які розкривають правила поведінки та взаємодії людей (у сім'ї, колективі, суспільстві) та спрямовується на формування вмінь учнів спілкуватися в сумісній навчально-пізнавальній, ігровій і побутовій діяльності з дорослим та іншими дітьми;
- *людина і суспільство* – ця лінія надає уявлення про соціальну організацію суспільства (“Я” – сім'я – школа – рідний край – Україна) у процесі формування умінь орієнтуватися у соціальних системах найближчого оточення (сім'ї, роду, шкільному оточенні, предметах і приміщеннях у домашньому та шкільному оточенні), соціокультурному просторі рідного краю (видах транспорту, основних громадських місцях та спорудах соціального призначення), національних звичаїв святкування українського народу, а також ознайомлює з початковим уявленнями про ціннісні орієнтації у різноманітних галузях життя, сім'ї, регіону, українського суспільства,

Природознавчий напрям програми спрямований на формування у молодших школярів із помірно розумовою відсталістю перцептивних уявлень про об'єкти та явища природи, прищеплення навичок культурної поведінки серед природи та здорового способу життя. Напрямок передбачає формування в дітей вміння орієнтуватися у різноманітності рослинного і тваринного світу, впізнаючи їх найпоширеніших представників і розрізняючи групи рослин (дерева, кущі,

трави; овочі, фрукти, ягоди) і тварин (звірі, птахи, риби, комахи; дикі та свійські); будові живих організмів, сезонних змінах в природі.

Суспільствознавчий напрям програми (*Наша Батьківщина – Україна, Рідний край*) спрямований на формування у дітей з ПРВ елементарних уявлень про символи України, ознайомлення з національними традиціями святкування та відпочинку.

Корекційно-розвивальний напрям програми має випереджувальний характер і передбачає: цілеспрямовану корекцію мисленнєвої діяльності; становлення самосвідомості (феномену «Я сам»); розвиток мовлення (а саме: його розуміння, пасивного словника, активного зв'язного мовлення) у взаємозв'язку із активним накопиченням перцептивних уявлень; формування вмінь спілкуватися (із застосуванням вербальних і невербальних засобів) з іншими людьми в побутових, ігрових і навчальних ситуаціях; розвиток навчальних можливостей дітей з ПРВ, зокрема розумових дій та операцій (співвіднесення предметів з їх малюнковими зображеннями, ідентифікація предметів, виділення їх якостей та ознак, порівняння однакових і різних предметів, їх групування, встановлення причинно-наслідкових зв'язків), моторики (під час виконання маніпуляцій з предметами, коли відпрацьовується зв'язок між різними видами рухів, дій, сприйманням предметів та їх вербальним позначенням). Важливим моментом корекційно-розвивального напрямку є підготовка дітей з ПРВ до навчання, що передбачає цілеспрямовану організацію педагогічних заходів, спрямовану на: вироблення у дитини готовності навчатися шляхом формування вмінь зосереджувати увагу і погляд на особі, яка проводить навчання, займати правильне положення тіла під час навчальних занять; стимулювання відчуттів (дотику, смаку, слуху, зору, нюху); розвиток чуттєво-рухової інтеграції (що сприятиме впорядкуванню, правильній інтерпретації та реакції дитини на інформацію, що надходить від різних сенсорних систем).

Зміст програми навчання визначається загально-дидактичними та спеціальними принципами, що враховують

особливості навчання учнів з ПРВ. При доборі змісту враховано: доступність, наступність і неперервність змісту навчання; потенційні можливості поєднання корекційного навчання, виховання і розвитку, гуманізації навчально-виховного процесу.

Загальним підґрунтям гуманного навчально-виховного процесу дітей з ПРВ є такі *засади*:

- У кожної дитини є свої здібності і недоліки.
- Розумовий і мовленнєвий розвиток, рухова здатність суспільна зрілість дітей з ПРВ зазнають поліпшення внаслідок реабілітаційних (стимулюючих, уповноздатнюючих, коригуючих, компенсаційних) заходів, які враховують індивідуальні і суспільні фактори.
- Треба надавати позитивну підтримку навіть незначним здобуткам дітей, а їх відсутність слід оцінювати негативно.
- Умовою успішного навчання є налагодження співпраці з батьками дитини (як активними учасниками навчання).
- Організація навчально-реабілітаційної діяльності передбачає відповідну організацію освітнього простору, навчально-методичне і технічне забезпечення процесу навчання дітей та надання їм допомоги.
- Кожна дитина розвивається з властивою їй швидкістю, до якої треба пристосовувати обсяг педагогічної діяльності.

Педагог має право вибору конкретних методів, форм праці і педагогічних засобів, керуючись їх ефективністю.

Зміст знань, методів і форм навчання визначається необхідністю урахування особливостей процесу соціалізації дітей з ПРВ у суспільство, пов'язаних зі специфічними закономірностями їх розвитку. Відповідно, робота в напрямку формування уявлень (про світ людей, предмети соціокультурного простору, об'єкти та явища природи, культурні шаблони поведінки) обумовлює необхідність застосування *шляху формування перцептивних і когнітивних схем*, які є інформативною основою знань (О.Леонтьєв, С.Смирнов та ін.). Адже саме когнітивні структури є основою попереднього досвіду людини, в світлі якого і відбувається внутрішнє розуміння світу (хоча воно й пов'язане із одержаними

сенсорними відчуттями). Відсутність когнітивних схем призводить до виникнення в учнів утруднень самостійно опрацьовувати інформацію. Тому учні з труднощами у навчанні потребують більш екстенсивного і структурованого навчання, розвитку вміння організовувати інформацію в чіткі логічні структури (Р.Мільруд, М.Мірошник та ін.).

Враховуючи дефіцитарність в сприйманні та інтеграції інформації у дітей з ПРВ, це утруднює чи унеможлиблює самостійне формування учнями цієї категорії когнітивних схем. Відповідно, формування базових уявлень про довкілля у молодших школярів з ПРВ має бути спрямованим на формування таких схем, що пояснюють і структурують світ в поняттях. Це сприятиме одночасному розумовому і мовленнєвому розвитку учнів. Робота із формування когнітивних схем має відбуватися шляхом поетапного формування та тренування знань і умінь в напрямку від простого до складного, їх поступового узагальнення і переносу сформованих знань і умінь в інші ситуації. Отже, розвиток базових знань і умінь має йти в такому напрямі: формування конкретних уявлень (про предмети природного, домашнього і шкільного оточення, найближче оточення людей) – їх поступова диференціація – формування уявлень стосовно більш віддалених предметів й понять – формування більш узагальнених і абстрактних уявлень. Для формування уявлень в учнів з ПРВ залишається шлях багаторазових повторних сприймань, що приводить до створення певного узагальненого образу і формування понять.

Оскільки основний акцент у роботі з дітьми з ПРВ приділяється саме формуванню (часто з нуля) знань, педагогом мають застосовуватися різні види педагогічної допомоги. Запорукою успішного формування знань й умінь у дитини з ПРВ є активність дітей під час формування знань (яку педагогу не слід підміняти власними діями), послідовне тренування у їх засвоєнні, що досягається за рахунок багаторазового повторення одних і тих самих знань на різних предметах та в різноманітних ситуаціях, цілеспрямована поетапна робота з розвитку пасивного словника (чітке вимовляння слів та їх багаторазове повторення в різних ситуаціях). Вирішенню завдання з накопичення учнями з ПРВ

уявлень і розвитку словника сприяють проведення спостережень, екскурсій і практичних робіт.

Структурування програми навчання учнів з ПРВ здійснено в напрямку послідовного уточнення та систематизації навчальної інформації. Відповідно до вікових особливостей розвитку молодшого школяра з ПРВ курс «Я і Україна (Довкілля)» за змістом і складністю розподілений за такими розділами: «Моє довкілля» (1 клас), «Я і довкілля» (2 клас), «Спостерігаю довкілля» (3 клас), «Життя в довкіллі» (4 клас).

Кожний розділ послідовно розкриває одне з провідних положень, яке проходить наскрізно через відповідний програмовий матеріал та дозволяє інтегрувати його знання в певній цілісності. Провідне положення виступає в якості принципу, що пояснює будову світу. Тому вивчення програмового розділу розпочинається саме з формування в учнів з ПРВ певного базового положення (як смислової когнітивної схеми, що виступає інформаційною основою знань). Це дозволяє попередньо настроїти учнів на смислове сприймання навчальної інформації та сприятиме опрацюванню (структуруванню та диференціації) нових знань з тієї чи іншої теми. Так, провідною ідеєю навчального матеріалу розділу «Моє довкілля» (1 клас) є *уявлення про різноманітність світу*. Ознайомлюючи учнів з ПРВ з довкіллям, вчитель структурує їх знання шляхом виділення в довкіллі світу природи, світу людей і світу речей. Важливим є акцент програмового матеріалу на розвиток вмінь учнів з ПРВ пізнавати довкілля, відчуваючи його органами чуттів та позначаючи предмети і явища відповідними словами. Формування перцептивних уявлень про предмети та явища довкілля одночасно з їх найменуванням (та категоризацією в поняттях) спрямовується в кінцевому результаті на розвиток в учнів орієнтації в будові свого тіла, в природному довкіллі та соціально-побутової орієнтації.

Основним положенням розділу «Я і довкілля» (2 клас) є *уявлення про повторюваність і періодичність подій у довкіллі* (що проявляються в існуванні природних ритмів, таких як: рік, пора року, місяць, тиждень, доба, година). Це уявлення розкривається за рахунок включення у зміст навчального матеріалу знань про добові та сезонні природні

ритми – події впродовж доби (розпорядок дня школяра, правила особистої гігієни і охайності), зміни в різні пори року в природі та житті людей.

Розділ «Спостерігаю довкілля» (3 клас) спрямований на формування в учнів *уявлення про мінливість світу у часі*, тобто постійну зміну довкілля у часі, який плине в прямому напрямі (минуле – сьогоднішнє – майбутнє). Ця ідея послідовно розкривається через надання знань про індивідуальний розвиток людини, сезонні зміни в житті рослин і тварин, історію України (на рівні загальних уявлень щодо національного одягу, традицій тощо).

Програмовий зміст розділу «Життя в довкіллі» (4 клас) спрямовується на формування *уявлення про важливість активної (наскільки це можливо) позиції особи з ПРВ у майбутньому суспільному житті*. Провідна ідея розділу розкривається у знаннях про значення праці в житті людини, формування уявлень про різноманітність професій людей (працюючих у школі, зайнятих у сфері обслуговування) та їх сезонні господарські роботи в довкіллі. З цією метою в змісті всіх розділів початкової ланки школи передбачена організація практичної діяльності (робота на пришкольній ділянці, посильна участь у справах дорослих та проведенні свят, догляд за кімнатними рослинами, досвід творчої діяльності – малювання, ліпка).

Описане вище смислове структурування (за розділами і підрозділами) навчального матеріалу, що ґрунтується на когнітивному підході до розробки методик навчання шкільним предметам, сприятиме організації смислового сприймання учнів з ПРВ та їх змістовному орієнтуванню в суспільному досвіді. Програмою також передбачено структурування навчального матеріалу у кожному класі за трьома підрозділами: «Світ Я», «Світ природи», «Світ людей». Оскільки діти в своїй пізнавальній діяльності більшою мірою спираються на тематичні категорії, структурування програмового змісту за темами являє собою модель знань про Довкілля (тіло людини, світ природи, суспільні системи). Вивчення навчального матеріалу блоками понять (об'єднаних тематичними зв'язками у лексико-

сміслову групу) сприятиме як упорядкуванню знань з природознавства, так і збагаченню словника учнів з ПРВ.

Перший підрозділ («Світ Я») надає уявлення про людину як особистість, а саме про: частини тіла, їх призначення та дію; органи чуттів та якісні характеристики предметів, що мають відношення до різних сенсорних систем (зорової, слухової, тактильної, нюхової, смакової); ріст і розвиток людини, її стать, статеворольову поведінку; про те, як вирости здоровим (розпорядок дня школяра, правила особистої гігієни і охайності, оздоровчі сили природи – сонце, тепло, чисте повітря і вода, корисна їжа); значення праці в житті людини.

Вивчаючи підрозділ «Світ природи», діти: ознайомлюються з багатством живої і неживої природи, різноманітністю рослинного і тваринного світу свого довкілля, набувають уявлень про погодні явища та їх ознаки, сезонні зміни в погоді та житті рослин і тварин, догляд за своїм здоров'ям в різні пори року; одержують інформацію про будову рослин і тварин, одержують знання про правила поведінки в природі, необхідність дбайливого та бережного ставлення до природи, національні звичаї святкування зимових і весняних свят.

Підрозділ «Світ людей» спрямований на: ознайомлення учнів з різними спільнотами (родина, школа, рідний край, Батьківщина) та їх культурою (культурою родинних стосунків, співжиття та взаємодії людей у сім'ї, колективі, правилами ввічливої поведінки, правилами поведінки на дорогах, культурного поводження в транспорті та громадських місцях), формування в дітей умінь орієнтуватися в соціокультурному просторі та найближчому предметному середовищі (предметах і приміщеннях у домашньому та шкільному оточенні, їх призначенні; основних громадських місцях та спорудах соціального призначення; видах транспорту; назві країни, вулиці, де живе, яким шляхом добирається до школи / дому); ознайомлення з різноманітністю професій людей (їх функцій, місць, де вони працюють, знарядь праці та машин, що їй полегшують); надання уявлень про обов'язки та права батьків і дітей, домашні обов'язки дітей, оволодіння найпростішими навичками прибирання кімнати, квартири.

Рівень програмових вимог до навчальних досягнень учнів з ПРВ обмежений (спираючись на модель рівнів засвоєння В.В.Тарасун) в основному початковим рівнем, якому відповідає пасивно-репродуктивний тип розумової діяльності і такий характер діяльності, як: сприймання, розрізнення і усвідомлення вивченого матеріалу. Основний акцент корекційної роботи спрямовується на розвиток здатності учнів виконувати такі учбові дії: перцептивні (розрізнення, впізнавання, виділення сенсорних ознак предметів, співвіднесення зображень предмета з поняттям, що його позначає), когнітивні (логічні операції групування, порівняння предметів і природних явищ, встановлення причинно-наслідкових зв'язків з допомогою вчителя), описових (відповіді на запитання «Хто? Що? Де? Куди? Коли? Як? Який? Чому?» стосовно заданої теми, опис предметів і явищ з допомогою вчителя, переважно, у формі відповіді на запитання), словесних (розрізнення понять, називання термінів і понять для позначення предметів і природних явищ, застосування простих моделей мовленнєвого етикету, прохання, відповіді, ствердження, запитання).

Таким чином, формування у дітей з ПРВ когнітивних схем (в якості інформаційної основи знань) одночасно з розвитком їх операційних механізмів навчально-пізнавальної діяльності сприятиме підвищенню активності учнів у пізнанні й сприйманні довкілля (зовнішніх вражень природного, предметного, людського) та створюватиме умови (завдяки залученню у суспільний досвід) для інтеграції дітей з ПРВ у суспільство.

Програмовий зміст поданий нижче в таблицях, в яких наведені основні вимоги до знань і умінь учнів, розкрита спрямованість корекційно-розвивальної роботи. Враховуючи прийняті у програмі навчання засади і принципи, вказані у програмі напрями та очікувані результати корекційно-розвивальної роботи слід розглядати як орієнтир, яким педагог має керуватися, пам'ятаючи насамперед про інтереси та індивідуальні можливості розвитку дитини. Вказані у програмі кількість годин на вивчення того чи іншого матеріалу та обсяг змісту, який слід реалізувати, є орієнтовними і можуть варіюватися залежно від індивідуальних потреб учнів з ПРВ.

ПРОГРАМА

Підготовчий клас: «Ознайомлення із довкіллям»

35 год., 1 година на тиждень

№	к-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та орієнтовні очікувані результати
1	2	Вступ: поняття про довкілля		
		Довкілля – світ навколо мене. Природа, люди, речі. <i>Експедиція</i> на шкільне подвір'я: «Світ навколо мене»; «Спостерігаю довкілля: осінь» ¹ .	Вимоги до знань і <i>вмінь</i> учнів: – орієнтується в довкіллі та розрізняє з допомогою вчителя людей, об'єкти природи і речі.	<i>Розвиток пізнавальної діяльності і мовлення:</i> – формування пасивного і активного словника шляхом засвоєння назв понять («природа», «люди», «речі»). <i>Особистісний розвиток:</i> – формування позитивних емоційних реакцій на природу рідного краю.
2	14	Школа: люди і речі в шкільному оточенні		
		Світ людей у школі. Учні – діти, які вчаться. Працівники школи (вчителі, вихователі, лікар). Імена учнів, вчителів, вихователів класу. Світ речей у школі. <i>Шкільні приміщення:</i> їх назви та призначення (клас, ігрова кімната, пришкільна ділянка, їдальня тощо). <i>Предмети у шкільному</i>	Вимоги до знань учнів: – знає імена добре знайомих людей (однокласників, працівників школи); – має уявлення про елементарні правила поведінки учня в школі; – має уявлення про призначення приміщень та частоуживаних	<i>Сенсомоторний розвиток:</i> – формування перцептивних уявлень про людей, приміщення і предмети в шкільному оточенні; – формування вміння розрізняти предмети (за допомогою зору та на дотик); – формування вміння виконувати дії співвіднесення реальних предметів з їх малюнковими зображеннями («Покажи ___»); <i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i> – формування вміння виконувати за допомогою вчителя дії наочного порівняння та встановлювати подібність і відмінність приміщень та предметів у шкільному оточенні за їх зовнішніми ознаками (великий –

¹ Експедиції «Спостерігаю довкілля: зима» та «Спостерігаю довкілля: весна» проводяться у відповідні пори року.

		<p><i>оточенні</i> (вікно, підлога, стіна, двері, сходинки, килим, мийка, унітаз, ванна, класна дошка).</p> <p><i>Предмети побуту у шкільному оточенні.</i> Меблі (стіл-парта, кухонний стіл, стілець, ліжка, шафа, тощо). Посуд.</p> <p><i>Предмети, які потрібні учню</i> (книга, зошит, ручка, олівець тощо).</p> <p><i>Правила поведінки учня в школі</i> (слухати вказівки вчителя, як правильно сидіти, тримати ручку, орієнтуватися в зошиті і книзі тощо).</p> <p><i>Екскурсії:</i> «Приміщення школи та їх призначення».</p>	<p>предметів у шкільному оточенні.</p> <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів (з допомогою вчителя):</p> <ul style="list-style-type: none"> – розпізнає добре знайомих людей персонально («Йди до ___»); – впізнає (і називає по можливості) близьких по спілкуванню людей («Покажи ___», «Хто це?», «Як звати твого ___ (вчителя / вихователя?»); – розпізнає шкільні приміщення, їх зображення («Йди до ___», «Покажи ___»); – розпізнає предмети в шкільному оточенні («Торкнись ___»). 	<p>маленький, товстий – тонкий, за кольором; важкий – легкий, гладенький – шорсткий тощо) та функціями;</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності встановлювати за допомогою вчителя функціональні зв'язки між приміщеннями та їх функціями, співвідносити меблі (та інші предмети) з їх розташуванням в тих чи інших приміщеннях («Де ти ___ (вчишся, обідаєш, граєш, спиш тощо)?», «Що ти робиш у ___ (класі, ігровій кімнаті, їдальні, спальні)? тощо). <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування словника шляхом засвоєння (і по можливості використання в мовленні) понять для позначення приміщень та предметів у шкільному оточенні (на елементарному рівні: «Це стіл? Так чи ні?», «Покажи ___» тощо), назв для позначення якісних зовнішніх ознак предметів (як на елементарному рівні їх розрізнення, так і можливості використовувати в мовленні); – формування навичок виконувати дієслівні інструкції, що складаються з одного кроку (іди сюди, сядь, відкрий книгу/зошит, візьми ручку тощо). <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування бережного ставлення до речей; – формування елементарних навичок поведінки в школі та її приміщеннях, доброзичливого ставлення до товаришів і працівників школи.
3	5	Світ Я: будова тіла, одяг і взуття		
		Хто Я. Моє ім'я та	Вимоги до <i>знань</i> учнів:	<i>Сенсомоторний розвиток:</i>

	<p>прізвище. Моє тіло. <i>Частини тіла:</i> голова, руки, ноги, тіло. <i>Призначення частин тіла.</i> Одяг (найуживаніші предмети одягу: штани, кофта, плаття, куртка, шапка тощо). <i>Взуття</i> (найуживаніше взуття: туфлі, чоботи, босоніжки тощо).</p>	<ul style="list-style-type: none"> – знає власне ім'я та прізвище; – має уявлення про будову тіла людини; – має уявлення про найуживаніші предмети одягу та взуття. <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів (з допомогою вчителя):</p> <ul style="list-style-type: none"> – впізнає себе на фотографії; – розрізняє частини свого тіла («Доторкнись до ___»), впізнає їх зображення («Покажи ___»); – розрізняє предмети одягу і взуття на наочному рівні та за їх малюнковими зображеннями («Дай мені ___», «Торкнись ___»); – розпізнає зображення найуживаніших предметів одягу і 	<ul style="list-style-type: none"> – формування перцептивних уявлень про тіло людини, предмети одягу та взуття; – формування вміння розрізнявати предмети одягу та взуття (за допомогою зору та на дотик); – формування вміння виконувати дії співвіднесення реальних предметів з їх малюнковими зображеннями («Покажи ___»). <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування вміння виконувати за допомогою вчителя дії наочного порівняння та встановлювати подібність і відмінність предметів одягу і взуття за їх зовнішніми ознаками; – формування здатності встановлювати за допомогою вчителя зв'язки між предметами одягу і взуття та відповідними частинами тіла, для яких вони призначені. <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування словника шляхом вивчення понять для позначення частин тіла, предметів одягу та взуття, їх розрізнення на пасивному рівні («Це голова? Так чи ні?», «Покажи ___» тощо) та по можливості використанні в мовленні окремих понять. <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності ідентифікувати себе із власним тілом; – формування елементарних навичок самостійно одягатися і взуватися.
--	--	---	---

			взуття.	
3	10	Ознайомлення зі світом природи.		
		<p>Рослини навколо мене: дерева, трави. Що рослини дають людині (овочі, фрукти). Овочі. Які овочі вживає людина: картопля, морква. Їх зовнішній вигляд. Фрукти. Які фрукти вживає людина: яблуко, груша. Їх зовнішній вигляд. Екскурсія на шкільне подвір'я: «Світ рослин».</p>	<p>Вимоги до знань учнів: – має уявлення про деяких представників овочів і фруктів. Вимоги до <i>вмінь</i> учнів (з допомогою вчителя): – розрізняє деякі рослини за їх малюнковими зображеннями; – розпізнає зображення вивчених овочів і фруктів.</p>	<p>Сенсомоторний розвиток: – формування перцептивних уявлень про овочі та фрукти; – формування вмінь виділяти і розпізнавати зовнішні ознаки овочів і фруктів, виконувати дії співвіднесення реальних рослин з їх малюнковими зображеннями («Покажи ___»).</p> <p>Розвиток пізнавальної діяльності: – формування вміння виконувати за допомогою вчителя дії наочного порівняння та встановлювати подібність і відмінність за зовнішніми ознаками різних овочів і фруктів (за формою, величиною, кольором: «Які овочі /фрукти різні (схожі)? Дай їх мені»).</p> <p>Мовленнєвий розвиток (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів): – формування пасивного і активного словника шляхом засвоєння понять-термінів для позначення груп рослин (на елементарному рівні: «Це рослини? Так чи ні?», «Покажи ___» тощо), а також назв вивчених представників овочів і фруктів.</p> <p>Особистісний розвиток: – формування позитивних емоційних реакцій на природу рідного краю та бережливого ставлення до неї.</p>
		<p>Тварини у довкіллі. Зовнішній вигляд тварин (звірі – кіт; птахи – голуб). Екскурсії: на шкільне</p>	<p>Вимоги до знань учнів: – має уявлення про вивчених представників</p>	<p>Сенсомоторний розвиток: – формування перцептивних уявлень про тварин; – формування вмінь виділяти і розпізнавати зовнішні ознаки тварин, виконувати дії співвіднесення тварин з їх</p>

	<p>подвір'я: «Світ рослин»; «Світ тварин».</p>	<p>тварин. Вимоги до <i>вмінь</i> учнів (з допомогою вчителя): – розрізняє деяких тварин за їх малюнковими зображеннями.</p>	<p>малюнковими зображеннями («Покажи ___»).</p> <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <p>– формування вміння виконувати за допомогою вчителя дії наочного порівняння та встановлювати подібність і відмінність за зовнішніми ознаками різних тварин.</p> <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя і з використанням невербальних засобів):</p> <p>– формування словника шляхом засвоєння понять-термінів для позначення груп тварин (на елементарному рівні: «Це тварини? Так чи ні?», «Покажи ___» тощо), а також назв вивчених тварин.</p>
--	--	--	--

Перший клас: «Моє довкілля»

35 год., 1 година на тиждень

№	к-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та орієнтовні очікувані результати
1	4	Вступ: поняття про довкілля		
		<p>Довкілля. Світ навколо мене: природа, люди, речі. Такий різний світ: пізнаємо довкілля (бачимо різні предмети, чуємо різні звуки, відчуваємо запах і смак, обмацуємо предмет). <i>Екскурсія</i> на шкільне подвір'я: «Світ навколо мене»; «Спостерігаю довкілля: осінь» (колір листя, форма листя і плодів, розмір рослин, поверхня плодів і стовбурів, легкі і більш важкі плоди, шурхіт листя тощо)².</p>	<p>Вимоги до <i>знань</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення, що в довкіллі є природа, люди та речі; – має уявлення, що речі створює людина. <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів (з допомогою вчителя):</p> <ul style="list-style-type: none"> – орієнтується в довкіллі та розрізняє людей, об'єкти природи і речі; – розрізняє ознаки предметів. 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування уявлень про якісні характеристики предметів та розвиток вміння розрізнявати предмети: за допомогою зору (форма, розмір, колір), на слух (звуки, що видають предмети), на дотик (вага, температура предмета, твердість, гладкість поверхні), за запахом та на смак. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності групувати з допомогою вчителя зображені на малюнку складові довкілля (люди, природа, речі); – формування здатності виконувати за допомогою вчителя дії наочного порівняння та вбачати подібність і відмінність предметів за якісними ознаками (великий – маленький, високий – низький, товстий – тонкий, за кольором; важкий – легкий, гарячий – холодний, твердий – м'який, гладенький – шорсткий). <p><i>Мовленнєвий розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування пасивного і активного словника шляхом засвоєння назв категорій («природа», «люди», «речі») та назв для позначення якісних зовнішніх ознак предметів (як на елементарному рівні їх розрізнення, так і

² Екскурсії «Спостерігаю довкілля: зима» та «Спостерігаю довкілля: весна» проводяться у відповідні пори року.

				використання в мовленні по можливості). <i>Особистісний розвиток:</i> – формування позитивних емоційних реакцій на природу рідного краю; – оволодіння правилами безпечної (для органів чуттів) поведінки під час дослідження довкілля.
2	5	Світ Я: будова тіла		
		<p>Хто Я. Моє ім'я та прізвище.</p> <p>Моє тіло. Частина тіла: голова, руки, ноги, тіло.</p> <p>Призначення частин тіла.</p>	<p>Вимоги до <i>знань</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає власне ім'я та прізвище; – має уявлення про будову тіла людини. <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів (з допомогою вчителя):</p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє частини свого тіла та тіла інших людей їх («Доторкнись до ___»), впізнає їх зображення («Покажи ___»). 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток перцептивних уявлень про тіло людини. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності і мовленнєвий розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування словника шляхом вивчення понять для позначення частин тіла (голова, обличчя, ніс, рот, очі, вуха, волосся, язик, живіт, рука, долоні, пальці, ноги), як на рівні здатності їх розрізнявати на пасивному рівні («Це голова? Так чи ні?», «Покажи ___» тощо), так і використовувати в мовленні по можливості окремих понять («руки», «ноги», «голова», «обличчя», «ніс», «рот», «очі», «вуха», «язик»); – формування навичок виконувати дієслівні інструкції, що складаються з одного кроку (опусти руки вниз, дай серветку, викинь це, закрій двері, ввімкни світло, поклади ... на стіл, помахай рукою «до побачення», «дай п'ять (руку)», іди сюди, пострибай, торкнись голови, торкнись руки, поплескай у долоні тощо). <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності ідентифікувати себе із власним тілом та розуміння, що людина керує діями свого тіла.
3	12	Світ природи: його багатство та різноманітність.		

	<p>Жива природа (рослини і тварини).</p> <p>Рослини. Які бувають рослини? Деревя, трави. Що рослини дають людині (овочі, фрукти).</p> <p>Овочі. Де ростуть (в землі). Які овочі вживає людина: картопля, помідор, огірок. Їх ознаки (колір, форма, розмір, твердість, гладкість поверхні, смак, запах).</p> <p>Фрукти. Де ростуть (на дереві). Які фрукти вживає людина: яблуко, груша, персик. Їх ознаки (колір, форма, розмір, твердість, гладкість поверхні, смак, запах).</p> <p>Екскурсії: на шкільне подвір'я (до парку, саду, городу): «Світ рослин».</p> <p>Практичні роботи: зображення на малюнку / ліплення з пластиліну муляжів фруктів і овочів.</p>	<p>Вимоги до знань учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про вивчених найпоширеніших у своїй місцевості представників овочів і фруктів; – знає елементарні правила поведінки в природі. <p>Вимоги до вмінь учнів (з допомогою вчителя):</p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє деякі рослини за їх малюнковими зображеннями; – розрізняє на наочному рівні рослини різних груп («Дай мені ___ », «Торкнись ___»); – розпізнає зображення вивчених овочів і фруктів, їх найхарактерніші ознаки. 	<p>Сенсомоторний розвиток:</p> <ul style="list-style-type: none"> – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про рослини та їх групи; – формування вмінь виділяти і розпізнавати зовнішні ознаки рослин, овочів і фруктів, виконувати дії співвіднесення реальних рослин з їх малюнковими зображеннями («Покажи ___»). <p>Розвиток пізнавальної діяльності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності групувати на наочному рівні з допомогою вчителя зображені на малюнку рослини (овочі і фрукти); – формування вміння виконувати за допомогою вчителя дії наочного порівняння та встановлювати подібність і відмінність за зовнішніми ознаками різних овочів і фруктів (за формою, величиною, кольором: «Які овочі /фрукти різні (схожі)? Дай їх мені»). <p>Мовленнєвий розвиток (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування пасивного і активного словника шляхом засвоєння понять-термінів для позначення груп рослин (на елементарному рівні: «Це рослини? Так чи ні?», «Покажи ___» тощо), а також вивчення назв найпоширеніших у своїй місцевості представників овочів і фруктів; – формування діалогічного мовлення та моделі відповіді на запитання з допомогою вчителя стосовно: рослин та їх зображень («Що? Де? Як? Який?»); ознак овочів та фруктів («Якого кольору ___?», «Яка (який) ___ на смак / дотик?»); «Назви мені щось ___ (жовте / червоне,
--	---	--	--

			<p>велике / маленьке, кругле / довге, м'яке / тверде на дотик, солодке / кисле на смак тощо)»).</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування позитивних емоційних реакцій на природу рідного краю та бережливого ставлення до неї.
	<p>Тварини. Які бувають тварини? Способи їх життя і пересування (звірі бігають по землі, птахи літають в небі, риби плавають у воді). Зовнішній вигляд тварин (звірі – собака, кіт; птахи – горобець, голуб; риби).</p> <p><i>Екскурсії:</i> на шкільне подвір'я (до парку, саду, городу): «Світ рослин»; до куточку живої природи (зоопарку, на тваринницьку ферму): «Світ тварин».</p> <p><i>Практичні роботи:</i> зображення на малюнку / ліплення з пластиліну муляжів фруктів і овочів.</p>	<p>Вимоги до <i>знань</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про вивчених представників тварин. <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів (з допомогою вчителя):</p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє деяких тварин за їх малюнковими зображеннями; – розрізняє на наочному рівні тварини різних груп («Дай мені ___ »). 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про тварин та їх групи; – формування вмінь виділяти і розпізнавати зовнішні ознаки тварин, виконувати дії співвіднесення тварин з їх малюнковими зображеннями («Покажи ___ »). <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності групувати на наочному рівні з допомогою вчителя зображених на малюнку тварин (звірі, птахи і риби); – формування вміння виконувати за допомогою вчителя дії наочного порівняння та встановлювати подібність і відмінність за зовнішніми ознаками різних тварин. <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя і з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування словника шляхом засвоєння понять-термінів для позначення груп тварин (на елементарному рівні: «Це тварини? Так чи ні?», «Покажи ___» тощо), а також вивчення назв найпоширеніших у своїй місцевості тварин; – формування діалогічного мовлення та моделі відповіді на запитання з допомогою вчителя вчителя стосовно: тварин та їх зображень («Хто? Що? Де? Як? Який?»); життя тварин («Хто говорить ___ (Гав! Гав!)?», «Що ___

			говорить?», «Де живе ___?»).	
4	14	Світ людей: його багатство та різноманітність.		
		<p>Моя сім'я (родина). <i>Склад сім'ї.</i> Імена батьків, братів, сестер, бабусь, дідусів. <i>Культура родинних стосунків:</i> поважне і доброзичливе ставлення до рідних.</p> <p><i>Квартира (дім).</i> Домашні приміщення (кімнати), їх призначення (кухня, спальня, ванна, вітальня, коридор, кімната іншого члена родини, дитяча кімната).</p> <p><i>Предмети побуту у домашньому оточенні.</i> Посуд. Меблі (стіл, кухонний стіл, стілець, крісло, ліжко, шафа, диван тощо). Помічники у домашньому господарстві (телевізор, холодильник, кухонна плита, пылесос, пральна машина). Бережне ставлення до речей.</p>	<p>Вимоги до знань учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає імена рідних; – має уявлення про призначення основних видів кімнат та частоживаних предметів побуту. <p>Вимоги до вмінь учнів (з допомогою вчителя):</p> <ul style="list-style-type: none"> – впізнає (і називає по можливості) батьків, найближчих родичів на фотографії («Покажи ___», «Хто це?»); – розпізнає домашні приміщення, їх зображення («Покажи ___»); – розпізнає деякі предмети побуту («Торкнись ___»). 	<p>Сенсомоторний розвиток:</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування перцептивних уявлень про людей, приміщення і предмети в домашньому оточенні; – формування вміння виконувати дії співвіднесення реальних предметів з їх малюнковими зображеннями («Покажи ___»). <p>Розвиток пізнавальної діяльності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності групувати на наочному рівні та за допомогою вчителя зображених на малюнку людей (рідні, знайомі, незнайомі), предмети побуту (посуд, меблі, побутові прилади); – формування вміння виконувати за допомогою вчителя дії наочного порівняння та встановлювати подібність і відмінність кімнат та предметів побуту (за їх зовнішніми ознаками та функціями); – формування здатності встановлювати за допомогою вчителя функціональні зв'язки між приміщеннями, предметами побуту та їх функціями, а також співвідносити меблі (та інші предмети побуту) з їх розташуванням в тих чи інших приміщеннях. <p>Мовленнєвий розвиток (по можливості, з допомогою вчителя і з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування пасивного і активного словника шляхом засвоєння (і використанні в мовленні) слів-термінів для позначення найближчої спорідненості людей (мама, тато, брат, сестра, бабуся, дідусь, дядько, тітка), понять для позначення приміщень та предметів побуту (на

			<p>елементарному рівні: «Це стіл? Так чи ні?», «Покажи ___» тощо);</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування діалогічного мовлення та моделі відповіді на запитання стосовно: сім'ї («Хто? Що? Як? Навіщо?») – «Як звати твого ___ (тата / маму, «Хто твоя сестра / брат?» тощо); кімнат та їх функцій – «Де / Куди ___? (приймаєш ванну, обідаєш тощо)», «В якій кімнаті ти ___ (спиш, обідаєш тощо)?», «Що ти робиш у ___ (ванні тощо)?». <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування бережного ставлення до речей; – формування прагнення виконувати корисні посильні самостійні дії в сім'ї (допомогти у побутових справах); – формування доброзичливого ставлення до рідних.
	<p>Школа. <i>Склад шкільного товариства:</i> діти, які вчаться, та дорослі, які працюють. Імена учнів, вчителів, вихователів класу. Працівники школи (вчителі, вихователі, лікар, кухар та ін.). <i>Шкільні приміщення:</i> їх назви та призначення (клас, їдальня, спортзал, кабінет лікаря тощо). <i>Правила культурної поведінки в школі.</i> <i>Екскурсії:</i> «Приміщення</p>	<p>Вимоги до знань учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає імена добре знайомих людей (однокласників, працівників школи); – має уявлення про особливості поведінки та спілкування з людьми в школі; – має уявлення про функції людей тих чи інших професій в школі; – має уявлення про 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про людей, приміщення і предмети в шкільному оточенні; – формування вміння виконувати дії співвіднесення реальних предметів з їх малюнковими зображеннями («Покажи ___»). <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності групувати на наочному рівні та за допомогою вчителя зображених на малюнку людей (приналежать до сім'ї / школи); – формування вміння виконувати за допомогою вчителя дії наочного порівняння та встановлювати подібність і відмінність приміщень у шкільному оточенні (за їх зовнішніми ознаками та функціями); – формування здатності встановлювати за допомогою

<p>школи та їх призначення».</p>	<p>призначення приміщень та предметів у шкільному оточенні.</p> <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розпізнає добре знайомих людей персонально («Йди до ___»); – впізнає (і називає) близьких по спілкуванню людей («Покажи ___», «Хто це?»); – розпізнає (і називає) професії людей, що працюють у школі; – розпізнає шкільні приміщення, їх зображення («Йди до ___», «Покажи ___»). 	<p>вчителя функціональні зв'язки між приміщеннями та їх функціями.</p> <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування словника шляхом засвоєння (і використання в мовленні) понять для позначення приміщень у шкільному оточенні (на елементарному рівні: «Це клас? Так чи ні?», «Покажи ___» тощо), слів мовленнєвого етикету («Будь-ласка», «Добрий день», «До побачення» тощо); – формування діалогічного мовлення та моделі відповіді на запитання стосовно: школи («Хто? Що? Як? Навіщо?») – «Як звати твого ___ (вчителя / вихователя?»), «Хто твій друг / подруга?»), «З ким ти бачишся у школі?» тощо); приміщень та їх функцій – «Де / Куди ___? (їдеш спати, обідаєш, вчишся тощо)», «В якій кімнаті ти ___ (спиш, обідаєш, вчишся тощо)?», «Що ти робиш у ___ (їдальні, спальні, класі, ігровій кімнаті)? тощо). <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування бережного ставлення до речей; – формування елементарних навичок культурного спілкування й поведінки в школі та її приміщеннях, доброзичливого ставлення до товаришів і працівників школи.
----------------------------------	--	---

Другий клас: «Я і довкілля»

35 год., 1 година на тиждень

№	к-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та орієнтовні очікувані результати
1	3	Вступ. Уявлення про природні ритми: доба – день і ніч (режим дня школяра)		
		<p>«Природні годинники». Що в довкіллі повторюється: день і ніч. Розпорядок (режим) дня школяра.</p>	<p>Вимоги до <i>знань</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про розпорядок дня і режим харчування школяра. <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє на наочному рівні день і ніч; – впізнає з допомогою вчителя зображення на малюнку дня і ночі («Покажи ____»). 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування перцептивних уявлень про природні явища зміни дня і ночі. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності групувати на наочному рівні з допомогою вчителя зображення подій, що мають відношення до дня і ночі; – формування вміння встановлювати на наочному рівні та за допомогою вчителя подібність і відмінність зображень у різний час за зовнішніми природними ознаками (світить сонце, на вулиці світло – день; сонця немає, світить місяць, на вулиці темно – ніч); – формування здатності моделювати з допомогою вчителя події власного життя та їх послідовність впродовж доби (ранок – просинаємося, вмиваємося, робимо зарядку, снідаємо, йдемо до школи, вчимося; день – обідаємо, відпочиваємо під час денного сну; вечір – вечеряємо, ніч – спимо тощо). <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування словника шляхом вивчення понять для позначення періодів впродовж доби (день, ніч); – формування діалогічного мовлення та моделі відповіді на запитання з допомогою вчителя («Хто? Що? Де? Куди? Як? Який? Коли?») стосовно: змін у природі, власному житті та

				<p>житті людей впродовж доби («Що зараз – день чи ніч?», «Коли ти снідаєш – вночі чи вдень?», «Куди ти ідеш вранці?»); орієнтації у часі впродовж доби («Коли ти ідеш спати? обідаєш, йдеш до школи, стає темно на вулиці тощо).</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування уявлення про розпорядок дня школяра і вміння співвідносити з ним послідовність подій власного життя.
2	6	Світ Я: тіло та догляд за ним (правила особистої гігієни та охайності)		
		<p>Відомості про себе. Власне ім'я, прізвище, вік, день народження.</p>	<p>Вимоги до знань учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає про себе (називає своє ім'я, прізвище, стать і вік по можливості). 	<p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування діалогічного мовлення, моделі відповіді на соціальні питання про себе з допомогою вчителя («Як тебе звати?», «Скільки тобі років?», «Коли в тебе День народження?», «Коли в тебе День народження – зимою чи весною?»).
		<p>Ознайомлення з власним тілом. <i>Тіло людини.</i> Частина тіла (та обличчя). Їх призначення та дія. Органи чуттів: око – бачить, вухо – чує, ніс – відчуває запах, язик – смак, шкіра – дотик і температуру.</p>	<p>Вимоги до знань учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про будову тіла людини та дії, які вона виконує за допомогою різних частин тіла, функцію органів чуттів. <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розпізнає частини тіла та обличчя, 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про тіло людини. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності встановлювати функціональні зв'язки між частинами тіла та їх функціями. <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування пасивного і по можливості активного словника шляхом вивчення понять для позначення частин тіла (голова, обличчя, ніс, рот, очі, вуха, волосся, щоки, язик, живіт, спина, руки, долоні, пальці, ноги, пальці на нозі); – формування діалогічного мовлення та моделі відповіді на запитання з допомогою вчителя стосовно частин тіла та їх функцій («Чим ти ___ (виконуєш функцію)?»; «Що ти можеш

	органи чуттів, («Доторкнись до ___»), впізнає їх зображення («Покажи ___»).	робити за допомогою свого/своїх ___ (частина тіла)?»).
<p><i>Чистота – запорука здоров'я.</i></p> <p>Ознайомлення з правилами особистої гігієни: догляд за зубами, догляд за органами чуттів, користування носовою хустинкою.</p> <p>Правила охайності: у зовнішньому вигляді, під час вживання їжі, праці на робочому місці.</p> <p><i>Практичні роботи:</i> тренування навичок особистої гігієни і охайності.</p>	<p>Вимоги до знань учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про правила гігієни і охайності. <p>Вимоги до вмінь учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розпізнає з допомогою вчителя предмети для підтримання гігієни за їх функцією («Що потрібно, щоб ___ (функція: розчесатися тощо)?»). 	<p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності встановлювати функціональні зв'язки між предметами для підтримання гігієни та їх функціями («Для чого потрібний ___ (мило, гребінець тощо); «Що потрібно, щоб ___ (почистити зуби тощо)?»); – формування вміння співвідносити правила гігієни і охайності з відповідними діями та їх послідовністю (виконувати / розігрувати дії «начебто він/вона ___» (розчісує волосся, вмиває обличчя, чистить зуби, їсть суп, одягає капелюх, прибирає на робочому місці / ігровому куточку), виробляти певний алгоритм дій гігієнічних процедур («спочатку – потім», наприклад: спочатку відкрити кран, вмити обличчя і потім витерти його рушником). <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування пасивного і по можливості активного словника шляхом вивчення назв предметів для підтримання гігієни, а також слів для позначення послідовності розгортання подій у часі («спочатку – потім»); – формування діалогічного мовлення, моделі відповіді на запитання з допомогою вчителя стосовно дій із слідкування за власною гігієною та охайністю («Як ти ___ (чистиш зуби, миєш руки, їси суп, одягаєшся тощо)?»). <p><i>Особистісний розвиток:</i></p>

				– формування елементарних навичок особистої гігієни і охайності, правил поведінки за столом.
3	16	Світ природи: сезонні зміни, різноманітність рослин і тварин		
		<p>Сезонні зміни у доквіллі. Пори року: зима, весна, літо, осінь.</p> <p>Осінь. <i>Сезонні зміни у природі.</i> Похолодання (холодне повітря, вода). Випадіння тривалих дощів. <i>Осінній одяг і взуття</i> (куртка, кофта, светр, штани, колготки, чоботи, боти, туфлі).</p> <p>Зима. <i>Сезонні зміни у природі.</i> Найбільш холодна пора року. Мороз, лід, сніг. Безпечна поведінка взимку (не їсти сніг, не смоктати бурульки).</p> <p><i>Зимовий теплий одяг і взуття</i> (шуба, тепла куртка, кофта, штани, рукавички, шапка, шарф, теплі шкарпетки, чоботи).</p> <p><i>Зимові розваги</i> (катання на санчатах, лижах, ковзанах та інше). <i>Зимові свята:</i> Святий Миколай, Новий</p>	<p>Вимоги до <i>знань</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про сезонні зміни та характерні ознаки різних пір року; – має уявлення про одяг людей в різні пори року; – має уявлення про зимові і весняні свята, зимовий і літній відпочинок на природі. <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє з допомогою вчителя пори року за їх зображеннями на малюнку; – розрізняє з допомогою вчителя атрибути зимових і весняних свят; – розрізняє з допомогою вчителя 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування перцептивних уявлень про пори року, ознаки зимових і весняних свят, предмети одягу і взуття; – формування вміння виконувати дії співвіднесення пір року, предметів одягу та взуття з їх зображеннями на малюнку («Покажи ___»). <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності групувати на наочному рівні з допомогою вчителя зображені на малюнку предмети одягу і взуття відносно природних сезонів; – формування здатності встановлювати з допомогою вчителя причинно-наслідкові зв'язки на елементарному рівні («Тому, що ...» і «Якщо, то ...») у відповідь на питання «Чому?» і «Якщо ___?» (весною знімаємо теплу куртку, тому що тепло; якщо сніг лежить на вулиці, то вдягаємо теплі чоботи); – формування здатності співвідносити з допомогою вчителя події у власному житті з різними порами року (осінь – зима – весна – літо, зима – літо, весна – осінь, наприклад: осінь – йдемо в школу, вдягаємо светр; зима – катаємося на санчатах, носимо теплі куртки, зустрічаємо Новий рік; весна – знімаємо теплі шапки, святкуємо Великдень, літо – носимо легкий одяг, відпочиваємо на літніх канікулах). <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою</p>

<p>рік, Різдво. Весна. Потепління (тепле повітря, вода). Танення снігу. <i>Весняні свята:</i> Мамин день, Великдень. Їх святкування. Літо. Найбільш тепла пора року. Спека. <i>Літній одяг і взуття</i> (спідниця, сукня, майка, шорти, спортивний костюм, хустинка, кепка, шкарпетки, кросівки, босоніжки, сандалі). <i>Літній відпочинок:</i> яким він може бути (в лісі, біля води, на воді). <i>Екскурсії</i> на шкільне подвір'я (до парку): «Осінь (зима, весна): зміни в довкіллі».</p>	<p>одяг для різних сезонів.</p>	<p>вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування пасивного (на рівні розрізнення: «Це зима? Так чи ні?», «Покажи ___») і по можливості активного (на рівні впізнання: «Що це?») словника шляхом вивчення понять для позначення: пір року (рік, пора року, зима, весна, літо, осінь), предметів одягу; – формування діалогічного мовлення та моделі відповіді на запитання з допомогою вчителя («Хто? Що? Де? Як? Який? Коли?») стосовно: сезонних змін у природі і житті людей, свят і відпочинку («Яка зараз пора року – осінь чи літо?», «Що вкриває землю зимою?», «Коли йде сніг – влітку чи взимку?», «Якого кольору сніг?», «Який лід – м'який чи твердий?», «Коли можна кататися на санках – взимку чи влітку?», «Коли ми святкуємо Новий рік – взимку чи влітку?» тощо). <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування вміння пристосуватися до різних умов життя в різні пори року (носити теплий чи легкий одяг тощо).
<p>Жива природа. Рослини. Деревя, трави. Рослини рідного краю*: дерева (клен, горобина), трави (кульбаба,</p>	<p>Вимоги до знань учнів: – має уявлення про групи рослин (дерева, трави; овочі і фрукти);</p>	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про рослини різних груп; – формування вміння виконувати дії співвіднесення рослин, овочів і фруктів, що вивчаються, з їх

* Вибір представників рослинного і тваринного світу тут і надалі здійснюється на розсуд вчителя залежно від їх поширеності в регіоні проживання.

<p>подорожник). Їх зовнішній вигляд.</p> <p><i>Овочі:</i> картопля, перець, морква. Їх ознаки (колір, форма, розмір, смак, запах, твердість, гладкість поверхні). Споживання. Користь для людини.</p> <p><i>Фрукти:</i> груша, абрикос, виноград. Ознаки (колір, форма, розмір, смак, запах, твердість, гладкість поверхні). Споживання. Користь для людини.</p> <p><i>Правила поведінки у природі:</i> бережливе ставлення до рослин.</p> <p><i>Екскурсії</i> на шкільне подвір'я (до городу, саду): «Світ рослин».</p> <p><i>Практичні роботи:</i> зображення на малюнку фруктів і овочів.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про вивчених найпоширеніших представників рослин своєї місцевості (дерев, трав, овочів і фруктів); – має уявлення про способи вживання деяких овочів і фруктів у їжу; – знає елементарні правила поведінки в природі. <p style="text-align: center;">Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє на наочному рівні та з допомогою вчителя різні групи рослин («Дай мені ___», «Торкнись ___»); – розпізнає з допомогою вчителя малюнкові зображення деяких рослин. 	<p>зображеннями на малюнку («Покажи ___»).</p> <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності групувати на наочному рівні з допомогою вчителя зображені на малюнку різні групи рослин (дерева, трави; овочі і фрукти); – формування вміння встановлювати на наочному рівні та з допомогою вчителя подібність і відмінність різних овочів і фруктів (за формою, величиною, кольором: «Які ___ різні? (Дай їх мені)», «Які ___ схожі?»). <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування словника шляхом вивчення понять для позначення різних груп рослин (як на елементарному рівні: «Це рослини? Так чи ні?», «Покажи ___» тощо, так і по можливості використовувати в мовленні окремі з них: «Що це?» – овочі, фрукти), їх найпоширеніших представників у своїй місцевості; – формування моделі опису рослин, овочів та фруктів шляхом відповіді на запитання з допомогою вчителя («Що? Де? Як? Який? Коли?»: «Якого розміру ___?», «Якого кольору ___?», «Яка (який) ___ на смак / дотик?»; «Назви мені щось ___ (певного кольору, велике / маленьке, кругле / довге, м'яке / тверде на дотик, солодке / кисле на смак)» тощо) . <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування бережливого ставлення до природи.
<p><i>Тварини.</i> Звірі, птахи,</p>	<p>Вимоги до <i>знань</i> учнів:</p>	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p>

<p>риби. Дикі і свійські тварини.</p> <p><i>Звірі.</i> Тварини дикі (білка, лисиця, ведмідь). Тварини свійські (собака, кріль, свиня). Їх ознаки: зовнішній вигляд, які звуки видають, де живуть.</p> <p><i>Птахи.</i> Птахи дикі (голуб, горобець, ворона). Птахи свійські (курка, півень, качка). Їх ознаки (зовнішній вигляд, які звуки видають, де живуть).</p> <p><i>Правила поведінки у природі:</i> бережливе ставлення до тварин.</p> <p><i>Експедиції</i> до куточку живої природи (зоопарку, на тваринницьку ферму): «Світ тварин».</p>	<ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про групи тварин (звірі, птахи і риби; свійські і дикі); – має уявлення про деяких представників диких і свійських тварин своєї місцевості. <p style="text-align: center;">Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розрізняє з допомогою вчителя різні групи тварин за їх малюнковими зображеннями; – розпізнає з допомогою вчителя малюнкові зображення деяких тварин. 	<ul style="list-style-type: none"> – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про тварини різних груп; – формування вміння виконувати дії співвіднесення найпоширеніших диких і свійських тварин своєї місцевості з їх зображеннями на малюнку («Покажи ____»). <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування категорій та здатності групувати на наочному рівні з допомогою вчителя зображені на малюнку різні групи тварин (звірі, птахи і риби; свійські і дикі); – формування вміння встановлювати на наочному рівні та за допомогою вчителя подібність і відмінність зображених на малюнку тварин (за розміром, формою тіла, кольором). <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування словника шляхом вивчення понять для позначення різних груп тварин (на елементарному рівні: «Це тварини? Так чи ні?», «Покажи __») тощо, так і по можливості використовувати в мовленні окремі з них: «Що це?» – тварини, птахи, риби, свійські, дикі), їх найпоширеніших представників у своїй місцевості; – формування моделі опису тварин шляхом відповіді на запитання з допомогою вчителя («Хто? Що? Де? Як? Який? Коли?» стосовно розміру тіла, кольору, найхарактерніших ознак зовнішньої будови, поведінки, їжі, звуків, які видають тварини: «Якого
---	--	---

			<p>кольору __?», «Де живе __?», «Що їсть __?», «Що __ говорить?» тощо).</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування бережливого ставлення до природи. 	
4	10	Світ людей: його багатство та різноманітність.		
		<p>Родина. <i>Склад сім'ї.</i> Прізвище, імена батьків, братів, сестер. Імена бабусь, дідусів (інших найближчих родичів). Культура родинних стосунків: шанобливе і доброзичливе ставлення до себе і рідних.</p>	<p>Вимоги до знань учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає імена рідних, прізвище батьків; – має уявлення про елементарні правила співжиття та взаємодії людей у сім'ї. <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – впізнає батьків та найближчих родичів (на фотографії та персонально). 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про людей і предметне оточення вдома. <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування моделі відповіді на запитання вчителя стосовно сім'ї («Хто? Що? Де? Куди? Коли? Як? Який?»): «Як звати твого __ (тата / маму, сестру / брата?» тощо); – формування моделі розповіді про родину (ім'я, прізвище, ступень спорідненості) шляхом відповіді на запитання вчителя. <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування позитивного ставлення до членів своєї родини.
		<p>Школа. <i>Склад шкільної спільноти:</i> імена учнів, вчителів, вихователів, інших працівників школи. <i>Правила культурного поведіння в школі.</i> Правила поведінки у школі. Повага до вчителів та інших працівників школи;</p>	<p>Вимоги до знань учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає імена добре знайомих людей (однокласників, працівників школи); – має уявлення про елементарні правила співжиття та взаємодії людей у колективі; 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про людей і предметне оточення у школі. <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування діалогічного мовлення та простих моделей: прохання («__(особа), я хочу __»), відповіді («Так», «Ні»), ствердження («Це – ...», «Я бачу...», «В мене є (я маю) ...», «Я не знаю»),

<p>доброзичливе ставлення до однокласників та шкільних товаришів. Правила ввічливої поведінки та культурного спілкування. Правила охайності (на місці навчання та ігри).</p> <p><i>Практичні роботи:</i> правила культурного спілкування (ввічливі слова; словесні форми вітання, прощання, прохання, вибачення; правила розмови по телефону); оволодіння найпростішими навичками догляду за навчальним та ігровим куточком.</p>	<p>– має уявлення про елементарні правила ввічливої поведінки (ввічливі слова).</p> <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <p>– має елементарні навички спілкування та ввічливої поведінки.</p>	<p>запитання («Що це?», «Де?»), запрошення до гри («Ходімо грати», «Хочеш грати?»);</p> <p>– формування здатності розрізнявати, коли слід ставити питання, а коли слід надавати інформацію (розрізнявати інструкції «Запитай ...» і «Скажи ...»);</p> <p>– формування моделі відповіді на запитання вчителя стосовно школи («Хто? Що? Де? Куди? Коли? Як? Який?»): «Як звати твого ___ вчителя / вихователя?», «Хто твій друг/подруга у школі?», «Що ти робиш у школі?» тощо).</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <p>– формування уявлення про себе як учня та учнівські обов'язки;</p> <p>– формування позитивного ставлення до шкільних товаришів, працівників школи;</p> <p>– формування елементарних навичок культурного спілкування з ровесниками й дорослими людьми, спілкування в сумісній ігровій і навчально-пізнавальній діяльності;</p> <p>– формування навичок акуратності і охайності, догляду за чистотою і порядком на робочому місці і в ігровому куточку.</p>
<p>Рідна Земля. Назва країни, прапор, герб.</p> <p>Рідний край. Місто / село, де ми живемо. Назва вулиці, де ти живеш. Домашня адреса.</p>	<p>Вимоги до <i>знань</i> учнів:</p> <p>– знає назву рідного міста / села.</p> <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <p>– розпізнає з допомогою вчителя (і</p>	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <p>– збагачення і розвиток перцептивних уявлень про предметне оточення в рідному місті / селі, транспорт.</p> <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <p>– формування здатності групувати на наочному рівні з допомогою вчителя зображені на малюнку предмети</p>

<p><i>Дорога до школи.</i> Транспорт міста / села. Спеціальні місця для руху людей і транспорту. Правила поведінки на дорогах (дорожнього руху): перехід вулиці, світлофор і його сигнали. Правила поведінки в транспорті. <i>Екскурсії</i> вулицями: «Рідне місто / село: транспорт».</p>	<p>називає по можливості) зображені на малюнку місця (місто, село, міський будинок і сільська хата);</p> <ul style="list-style-type: none"> – розпізнає з допомогою вчителя транспортні засоби; – орієнтується в у найближчому докільці (знає назву вулиці, де живе, в який спосіб (пішки чи на якому транспорті) добирається до школи / дому). 	<p>(транспорт, іграшки);</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування вміння співвідносити кольори світлофора з сигналами, що вони позначають (через причинно-наслідкові зв'язки: «Тому, що ...» і «Якщо, то ... (червоне світло, то стій тощо)»). <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток словника шляхом вивчення понять: «місто», «село», «іграшки», «транспорт»; – формування моделі відповіді на запитання вчителя стосовно рідного краю («Хто? Що? Де? Куди? Коли? Як? Який?»): «Де ти живеш?», «Як ти добираєшся до школи?» тощо). <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування елементарних правил дорожнього руху (переходу вулиці), поведінки в транспорті.
---	--	---

Третій клас: «Спостерігаю довкілля»

35 год., 1 година на тиждень

№	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
1	2	Вступ. Уявлення про час (та напрям його руху).		
		Зміни у довкіллі. Орієнтування у часі: спочатку – потім, учора – сьогодні – завтра.	Вимоги до <i>знань</i> учнів: – має часові уявлення. Вимоги до <i>вмінь</i> учнів: – розрізняє з допомогою вчителя часові уявлення (спочатку – потім; вчора, сьогодні, завтра).	<i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i> – формування вміння встановлювати послідовність подій у часі. <i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів): – розвиток словника шляхом вивчення часових категорій, що виражають послідовність розгортання подій у часі («спочатку – потім», «вчора – сьогодні – завтра»); – формування моделі відповіді на запитання вчителя («Коли? Де? Куди?») стосовно орієнтації у часі та структурування подій у часі в напрямі «вчора – сьогодні – завтра» («Коли ти йдеш до лікаря?», «Коли ти ходив у зоопарк?», «Коли ми підемо на екскурсію?», «Де ти був(ла) учора? Де ми були сьогодні? Куди ти збираєшся піти завтра?»).
2	6	«Світ Я: ріст і розвиток людини»		
		Відомості про себе. Власне ім'я, прізвище, стать, вік. Я – українець. Ознайомлення з власним тілом: як людина росте і розвивається.	Вимоги до <i>знань</i> учнів: – знає власне ім'я, прізвище, стать; – має уявлення про відмінність людей за віком і статтю. Вимоги до <i>вмінь</i> учнів: – розрізняє з допомогою	<i>Сенсомоторний розвиток:</i> – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про людину, її вік та стать. <i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i> – формування уявлень про «стать» і «вік» та здатності групувати на наочному рівні з допомогою вчителя зображених на малюнку людей за їх статтю і віком; – формування вміння встановлювати послідовність подій

	<p><i>Уявлення про вік.</i> Відмінність людей за віком (немовля, дитина, дорослий, літня людина).</p> <p><i>Уявлення про стать.</i> Відмінність людей за статтю (чоловік, жінка). Традиційні погляди на поведінку дівчаток / хлопчиків.</p>	<p>вчителя за статтю і віком людей на наочному рівні та зображених на малюнку («Покажи ___», «Тато – чоловік або жінка?», «Ти – хлопчик або дівчинка?», «Хто це?»).</p>	<p>і розкласти з допомогою вчителя: зображення членів сім'ї та родини за віком від найстаршого до наймолодшого, картки із зображенням подій (спочатку – потім);</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування вміння встановлювати на наочному рівні та за допомогою вчителя подібність і відмінність людей за їх статтю і віком на наочному рівні («У тебе є брат, сестра? Хто старший?» тощо); – формування здатності моделювати з допомогою вчителя події у власному житті на різних етапах життя («Ти дівчинка чи хлопчик? Ким ти виростеш – тіткою чи дядьком?»; «Що ти робив (ла), коли був (ла) зовсім маленьким (ою)? Що ти робиш зараз? Що ти будеш робити, коли виростеш?: дитинство – гра і навчання, доросле життя – посильна праця). <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток пасивного і по можливості активного словника шляхом вивчення понять для позначення: ознак віку (молодий – старий), вікових ознак статі людини (хлопчик – дівчинка; чоловік – жінка, чоловік похилого віку – жінка похилого віку), часових категорій (спочатку – потім, у минулому – зараз – в майбутньому). <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування уявлення про себе як людини відповідної статі та віку, громадянина України.
	<p><i>Будова тіла людини:</i> частини тіла, їх призначення та дія.</p>	<p><i>Вимоги до знань</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про будову та функцію частин тіла 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про тіло людини.

		<p><i>Рости здоровим.</i> Що потрібно для життя і здоров'я людини: сонце, повітря, тепло, вода, їжа. Що корисно їсти. Шкода від неякісної їжі. Яку воду можна пити.</p>	<p>людини;</p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про користь для здоров'я природи (свіжого повітря, чистої води, якісної їжі); – має уявлення про шкідливість вживання неякісної їжі та забрудненої води. <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розпізнає з допомогою вчителя частини тіла й обличчя (свого та інших людей), їх зображення на малюнку («Доторкнись до __», «Покажи __»); – розпізнає з допомогою вчителя частини тіла та обличчя. 	<p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності встановлювати зв'язки: між частинами тіла та їх функціями, між силами природи (сонце, повітря, тепло, вода, їжа) та їх впливом на здоров'я людини. <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток словника шляхом вивчення понять для позначення частин тіла (голова, обличчя, ніс, рот, очі, вуха, язик, волосся, щоки, брови, вії, живіт, спина, шия, плечі, руки, лікті, долоні, ноги, ступні, пальці на нозі); – формування діалогічного мовлення та моделі відповіді на запитання з допомогою вчителя стосовно: частин тіла та їх функцій («Чим ти __?» / «Що ти можеш робити за допомогою __?»); значення природи для здоров'я людини (Що? Як? Навіщо?: «Що слід робити, щоб бути здоровим?» тощо). <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування бережливого ставлення до власного здоров'я (не вживати неякісну їжу і воду).
--	--	---	---	---

3	13	Світ природи: сезонні зміни у природі, житті рослин, тварин і людей.		
		<p>Світ природи. Уявлення про неживу природу: Сонце, повітря, вода, ґрунт. Уявлення про живу природу: рослини, тварини, людина – частина живої природи. Їх ознаки (їдять, дихають, ростуть).</p> <p>Сезонні зміни в природі (житті рослин, тварин, людей).</p> <p>Осінь. Зміни у природі восени (дні стають коротшими і холоднішими; випадають тривалі дощі). Осінні місяці.</p> <p><i>Пристосування рослин до сезонних змін у природі</i> (рослини не цвітуть, листя змінює колір, листопад, в'януть трави, квіти; з'являється насіння, на деревах багато плодів). Дерева рідного краю*: береза, клен, дуб. Їх зовнішній вигляд, зміна кольору листя, плоди.</p> <p><i>Підготовка диких тварин до зими</i> (підготовка запасів їжі, впадіння у зимову сплячку, відліт птахів в теплі краї).</p> <p><i>Пристосування людини до життя восени:</i> теплий одяг і взуття, захист від дощу.</p> <p>Зима. Зміни у природі взимку (найбільш холодна пора року, мороз, лід, снігопад; дні короткі, рано темніє). Зимові місяці.</p> <p><i>Пристосування рослин до сезонних змін у</i></p>	<p>Вимоги до знань учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про поділ природи на живу і неживу; – має уявлення про групи тварин (звірі і птахи; свійські і дикі); – має уявлення про деяких представників рослин і тварин; – має уявлення про сезонні зміни та пристосування рослин і деяких тварин до різних умов життя в різні пори року; – має уявлення про святкування зимових і весняних свят; – має уявлення про негативний вплив 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про рослини і тварини різних груп, пори року, святкування зимових та весняних свят, предмети одягу і взуття; – формування вміння виконувати дії співвіднесення найпоширеніших дерев, квітів, ягід, диких і свійських тварин своєї місцевості, пір року, предметів одягу та взуття з їх зображеннями на малюнку («Покажи ___»). <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності групувати на наочному рівні з допомогою вчителя зображені на малюнку природні об'єкти (нежива та жива природа; дерева, трави; звірі і птахи; свійські і дикі); – формування вміння встановлювати на наочному рівні та за допомогою вчителя подібність і відмінність: пір року за зовнішніми ознаками (наявність снігу, колір листя тощо); ягід, дерев, їх листя і плодів (за формою, величиною, кольором: «Які

* Вибір представників рослинного і тваринного світу тут і надалі здійснюється на розсуд вчителя залежно від їх поширеності в регіоні проживання.

	<p><i>природі</i> (рослини не ростуть; дерева стоять без листя, лише сосна і ялинка зелені). Уявлення про листяні і хвойні дерева: відмінність у їх зовнішньому вигляді. Листяні дерева* (береза, клен тощо): зовнішній вигляд. Хвойні дерева* (сосна, ялинка): зовнішній вигляд. Кімнатні рослини (фікус, бегонія, інші з широким листям): зовнішній вигляд, догляд за ними.</p> <p><i>Пристосування диких тварин до сезонних змін у природі</i> (у деяких тварин виростає густе хутро, інші всю зиму сплять). Тварини дикі*: ведмідь, заєць, білка. Дикі птахи*: сорока, синиця, снігур. Їх зовнішній вигляд, життя взимку.</p> <p><i>Пристосування людини до життя взимку</i>: носіння зимового одягу і взуття, запобігання обмороженню та переохолодженню, правила безпечної поведінки на вулиці під час снігопаду та ожеледиці.</p> <p><i>Зимові свята</i>: Святий Миколай, Новий рік, Різдво. Їх святкування, народні обряди.</p> <p>Весна. <i>Зміни у природі навесні.</i> (дні стають теплішими і довшими, тане сніг, капіж). Весняні місяці.</p> <p><i>Пристосування рослин до сезонних змін у природі</i> (проростання трави, розпускання бруньок, цвітіння). Цвітіння дерев рідного</p>	<p>сил природи на здоров'я людини (обмороження тощо) та елементарні правила безпечної поведінки в різні пори року;</p> <p>– знає елементарні правила поведінки в природі.</p> <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <p>– розрізняє з допомогою вчителя об'єкти неживої та живої природи, їх зображення на малюнку;</p> <p>– розрізняє з допомогою вчителя пори року, їх зображення на малюнку;</p> <p>– розпізнає (за запитанням вчителя) ознаки зимових і весняних</p>	<p>— різні? (Дай їх мені)» «Які — схожі?»);</p> <p>– формування здатності встановлювати з допомогою вчителя зв'язки в природі та співвідносити події у житті рослин і тварин з різними порами року: осінь – зима – весна – літо, зима – літо, весна – осінь (наприклад, дерева: восени – стає холодно, листя змінює колір на жовтий чи червоний та опадає, взимку – холодно, дерева без листя та вкриті снігом, навесні – тепло, з'являються бруньки, потім молоде листя і квіти; влітку – жарко, багато зеленого листя, зріють плоди; ведмідь: осінь – готує барліг, впадає в сплячку, зима – спить, весна – пробуджується від сплячки, починає годуватися, літо – наїдає товстий шар жиру на зиму);</p> <p>– формування здатності встановлювати з допомогою вчителя причинно-наслідкові зв'язки («Тому, що...» і «Якщо, то...») у відповідь на питання «Чому?» і «Якщо ___?» (користуєшся парасолькою, тому що йде дощ, якщо пече сонце, то одягаєш на голову капелюх тощо).</p> <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням</p>
--	---	--	--

	<p>краю* (верба, черемха, акація). Весняні квіти рідного краю* (пролісок, тюльпан, конвалія). Їх зовнішній вигляд.</p> <p><i>Пристосування диких тварин до сезонних змін у природі</i> (вертаються птахи з теплих країв, в'ють гнізда і відкладають яйця; з'являються комахи та ін.). Поведінка диких тварин і птахів весною. Свійські тварини (собака, корова, кінь) і птахи (курка, качка, гуска). Назви їх малят. Зовнішній вигляд, значення для людини.</p> <p><i>Пристосування людини до життя весною:</i> носіння відповідного одягу і взуття, небезпечність бурульок.</p> <p><i>Весняні свята:</i> Мамин день, Великдень. Їх святкування.</p> <p>Літо. <i>Зміни у природі влітку</i> (найбільш тепла пора року, дні довгі, спека, грози). Літні місяці.</p> <p><i>Пристосування рослин до сезонних змін у природі</i> (буйний ріст рослин, розпускання квітів, визрівання овочів і фруктів). <i>Ягоди</i>, які збирають влітку*: 2-3 види ягід рідного краю* (полуниця, малина, чорниця тощо). Ознаки (колір, розмір, смак, запах, твердість, гладкість поверхні). Споживання.</p> <p><i>Пристосування диких тварин до сезонних змін у природі</i> (у птахів і тварин багато їжі, вони виводять потомство).</p>	<p>свят;</p> <p>– розпізнає з допомогою вчителя деякі дерева та квіти, кімнатні рослини, зображення тварин («Дай мені ___», «Торкнись ___»), їхні ознаки пристосування до умов життя в різні пори року.</p>	<p>невербальних засобів):</p> <p>– розвиток пасивного і по можливості активного словника шляхом вивчення понять для позначення: видів природних об'єктів (нежива і жива природа); груп рослин (дерева, трави, листяні і хвойні дерева, кімнатні рослини, ягоди) і тварин (свійські і дикі), їх найпоширеніших у своїй місцевості представників; пір року, предметів одягу і взуття;</p> <p>– формування діалогічного мовлення та моделі відповіді на запитання з допомогою вчителя («Хто? Що? Де? Як? Який? Коли?») стосовно: ознак дерев і ягід, зимових і весняних свят (процедури підготовки до свят та їх святкування), сезонних змін у природі і житті людей («Яка зараз пора року – зима чи літо?», «Якого кольору на деревах листя восени?», «Коли ведмідь лягає в сплячку – восени чи влітку?», «Коли люди збирають врожай – восени чи взимку?», «Які овочі / фрукти збирають восени?», «Коли на деревах немає листя – влітку чи взимку?», «Коли холодно – зимою чи літом?»);</p> <p>– формування моделі опису тварин</p>
--	---	---	---

		<p><i>Пристосування людини до життя влітку:</i> носіння літнього одягу і взуття; запобігання сонячним опікам та тепловим ударам; правила безпечної поведінки на відпочинку (в лісі, біля води, на воді), під час грози (вдома, на вулиці, у лісі, полі й воді).</p> <p><i>Охорона природи</i> (бережливо ставитись до рослин, поливати рослини, підготовувати диких птахів, годувати свійських тварин тощо).</p> <p><i>Екскурсія</i> на шкільне подвір'я (до парку, лісу, городу, саду): «Осінь (зима, весна): зміни у природі».</p> <p><i>Практичні роботи</i> (миття листя і поливання кімнатних квітів, насипання їжі в годівниці для птахів, виготовлення новорічних прикрас).</p>		<p>шляхом відповіді на запитання вчителя («Хто? Що? Де? Як? Який? Коли?»): розмір тіла, колір, найхарактерніші ознаки зовнішньої будови, які звуки видають, поведінка, їжа («Якого кольору __?», «Де живе __?», «Що їсть __?», «Що __ говорить?», «Хто говорить __ (му-му)?», «Що робить восени / взимку __?» тощо).</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування бережливого ставлення до власного здоров'я і вміння пристосуватися до різних умов життя в різні пори року; – формування елементарних навичок щодо культури святкування зимових і весняних свят.
4	14	Світ людей: його багатство та різноманітність.		
		<p>Родина. Склад родини. Прізвище, імена, по-батькові батьків. Імена, по-батькові дідусь і бабусь. <i>Культура родинних стосунків:</i> вшанування і любов своїх батьків та інших членів родини. Праця батьків. Допомога батькам у домашніх</p>	<p>Вимоги до знань учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає імена, прізвище, по-батькові батьків; – має уявлення про засоби для прибирання кімнати. <p>Вимоги до вмінь учнів:</p>	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про людей, їх предметне оточення. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності встановлювати зв'язок між засобами для прибирання кімнати та їх функціями («Що потрібно, щоб __ (втерти пил)?»; «Для чого потрібна __ (ганчірка)?»). <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування діалогічного мовлення, моделі відповіді на

	<p>справах. Школа. <i>Склад шкільної спільноти:</i> імена, по-батькові вчителів і вихователів. <i>Правила культурного поводження в школі</i> (ввічливої поведінки, культурного спілкування, співпраці, охайності, поведінки за столом). Шанобливе і доброзичливе ставлення до себе і оточуючих.</p>	<p>– впізнає батьків, найближчих родичів, близьких по спілкуванню людей (на фотографії та персонально).</p>	<p>запитання з допомогою вчителя стосовно сім'ї, школи («Хто? Що? Де? Куди? Коли? Як? Який? Чому? Навіщо?»): «Як прізвище __ (твого тата)», «В яку школу ти ходиш?», «З ким ти бачишся у школі?», «Де мама працює?» тощо);</p> <p>– формування моделі розповіді на задану тему (сім'я, допомога батькам) шляхом відповіді на запитання з допомогою вчителя.</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <p>– формування позитивного ставлення до членів своєї родини та шкільної спільноти;</p> <p>– формування елементарних навичок культури спілкування та співпраці.</p>
	<p>Рідна Земля. Батьківщина. <i>Наша батьківщина – Україна.</i> Прапор. Київ – столиця України. <i>Уявлення про історію України</i> (національній одяг, традиційні страви, житло українців у давні часи; ігри, танці, пісні українських дітей). Рідний край. Місто / село, де ми живемо. Головна вулиця міста / села. Домашня адреса.</p>	<p>Вимоги до знань учнів:</p> <p>– орієнтується у найближчому докільці (знає назву рідного міста / села, назву вулиці, де живе), знає назву своєї країни, столицю.</p> <p>Вимоги до вмінь учнів:</p> <p>– розрізняє з допомогою вчителя сільську хату та</p>	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <p>– збагачення і розвиток перцептивних уявлень про громадські місця та споруди, транспорт;</p> <p>– формування вміння виконувати дії співвіднесення транспорту та громадських місць з їх зображеннями на малюнку («Покажи __», «Що це?»).</p> <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <p>– формування здатності групувати на наочному рівні з допомогою вчителя: зображення громадських місць, транспорту та його видів (наземного, повітряного, водного); виключати із групи предметів зайвий, базуючись на їх ознаках («Дай мені що-небудь, (що /але) не __ (зовнішня ознака – червоне, велике тощо; ім'я категорії – транспорт, будинок тощо)»);</p> <p>– формування вміння встановлювати на наочному рівні та</p>

<p>Сучасне місто / село. <i>Транспорт:</i> наземний, повітряний, водний. Правила поведінки в транспорті та виходу із нього. Правила поведінки на дорогах (дорожнього руху): перехід вулиці, дорожній знак «перехід», світлофор і його сигнали. <i>Громадські місця</i> (парк, школа, магазин, залізничний вокзал лікарня та інші). Їх призначення. Правила поведінки в громадських місцях. <i>Екскурсії</i> вулицями, парками (в шкільний музей, інші місця і заклади): «Рідне місто / село: історія і сьогодення».</p>	<p>міський будинок; – розрізняє з допомогою вчителя національний і сучасний одяг; – розрізняє з допомогою вчителя основні громадські місця та споруди («Покажи ___»); – розрізняє з допомогою вчителя транспортні засоби та його види; – впізнає дорожній знак «перехід».</p>	<p>за допомогою вчителя подібність і відмінність предметів (сільської хати та міського будинку). <i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів): – розвиток словника шляхом вивчення понять (на рівні розрізнення: «Це парк? Так чи ні?», «Покажи ___», так і по можливості називання окремих термінів: «Що це?») для позначення: громадських місць та споруд соціального призначення (наприклад, парк, зоопарк, цирк, школа, супермаркет / магазин, пошта, ресторан, лікарня, кабінет стоматолога, аптека, залізничний вокзал, автовокзал); види транспорту (наземний, повітряний і водний); – формування моделі відповіді на запитання вчителя стосовно рідного краю («Де ти живеш?», «Куди ти ходиш / їдиш до школи?» тощо); – формування моделі опису зображень людей в різних місцях шляхом відповіді на питання вчителя («Хто? Що (робить)? Де? Як? Який?»); – формування моделі визначення з допомогою вчителя громадських місць (відповіді на питання «Що таке ___?», наприклад, школа – «Це місце, де я навчаюсь»); – формування моделі розповіді на задану тему (транспорт, місця) шляхом відповіді на запитання вчителя. <i>Особистісний розвиток:</i> – виховання любові до рідного краю; – формування елементарних навичок культури поведінки в транспорті та громадських місцях, переходу вулиці.</p>
---	---	--

Четвертий клас: «Життя в довкіллі»

35 год., 1 година на тиждень

№	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та орієнтовні очікувані результати
1	3	Вступ. Значення праці в житті людини		
		<p>Праця. Її значення в житті людини. Якості людини: прагнення до самостійності, працьовитий і лінивий.</p>	<p>Вимоги до <i>знань і вмінь</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – відрізняє з допомогою вчителя дозвілля від трудової діяльності людей в реальному житті та за їх зображеннями на малюнку («Покажи ___»); – розрізняє з допомогою вчителя якості людини (працьовитість і лінь, прагнення до самостійності і небажання працювати самому); – розрізняє з допомогою вчителя працівників школи різних професій. 	<p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності встановлювати з допомогою вчителя причинно-наслідкові зв'язки (працелюбство і успіх в навчанні); – формування здатності розрізняти за допомогою вчителя різні якості людини (працьовитість і лінь, самостійність і залежність від інших) та встановлювати результат, до якого вони можуть привести (досягнення успіху або ні). <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток словника шляхом вивчення понять для позначення якостей людини («працелюбний», «лінивий» тощо). <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування прагнення до виконання корисних посильних дій в сім'ї та школі.
2	3	«Світ Я»		
		<p>Відомості про себе. Власне ім'я, прізвище, стать, вік, приналежність до українців.</p> <p>Ознайомлення з</p>	<p>Вимоги до <i>знань</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає власне ім'я, прізвище, стать і вік. <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розпізнає та називає частини тіла та обличчя 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про тіло людини, її вік та стать. <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності групувати на наочному рівні з допомогою вчителя зображених на малюнку людей за

		<p>власним організмом. Будова тіла людини: частини тіла, їх призначення та дія. Відмінність людей за віком і статтю (чоловік, жінка). Традиційні погляди на поведінку дівчаток / хлопчиків.</p>	<p>(«Доторкнись до __», «Покажи __»); – розпізнає з допомогою вчителя стать і вік людей (персонально і за малюнковими зображеннями); – визначає себе як українець.</p>	<p>їх статтю і віком; – формування здатності встановлювати зв'язки між частинами тіла та їх функціями. <i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів): – розвиток словника шляхом вивчення понять для позначення: частин тіла, віку і статі людини; – формування діалогічного мовлення та моделі відповіді на запитання вчителя стосовно частин тіла та їх функцій. <i>Особистісний розвиток:</i> – формування уявлення про себе як людини відповідної статі та віку, українця.</p>
3	14	Світ природи: сезонні зміни у природі і праці людей, рослинний і тваринний світ		
		<p>Світ природи. Нежива і жива природа (відмінні ознаки істот – їдять, дихають, ростуть, вмирають). Сезонні зміни у природі. Осінь. <i>Сезонні зміни у природі.</i> Осінні місяці. Ознаки початку осені та її закінчення. Зміни у живій природі (листопад, в'янення рослин, відліт птахів, підготовка тварин до зими). <i>Осінні турботи людей.</i> Збирання врожаю овочів і фруктів. Овочі (цибуля, капуста, гарбуз) і фрукти (яблуко, слива) рідного краю: їх ознаки (колір, форма, розмір, смак, запах), споживання, користь для людини. Гриби рідного краю їстівні і</p>	<p>Вимоги до знань учнів: – має уявлення про відмінність живої і неживої природи; – має уявлення про природні ознаки різних пір року, ознаки їх початку та закінчення, сезонну працю людей; – знає елементарні правила поведінки в природі і збереження здоров'я в різні пори року;</p>	<p>Сенсомоторний розвиток: – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про пори року. Розвиток пізнавальної діяльності: – формування здатності групувати на наочному рівні та з допомогою вчителя неживу та живу природу; – формування вміння встановлювати з допомогою вчителя подібність та відмінність зображень різних пір року за зовнішніми ознаками; – формування вміння встановлювати послідовність змін в природі та розкласти з допомогою вчителя зображення пір року по порядку («Яка</p>

	<p>отруйні: 1-2 види (білий гриб, лисички, мухомор, бліда поганка). Праця людей в парку: прибирання листя тощо.</p> <p><i>Піклування про здоров'я восени:</i> запобігання переохолодженню, отруєнню грибами.</p> <p>Зима. <i>Сезонні зміни у природі.</i> Зимові місяці. Ознаки початку зими та її закінчення. Зміни у живій природі взимку (дерева без листя, тварини змінюють хутро на тепліше чи сплять).</p> <p><i>Зимові турботи людей:</i> розчищення доріг, посипання їх піском, укутування стовбурів дерев тощо.</p> <p><i>Піклування про здоров'я взимку:</i> запобігання обмороженню та переохолодженню.</p> <p>Весна. <i>Сезонні зміни у природі.</i> Весняні місяці. Ознаки початку весни та її закінчення. Зміни у живій природі (проростання трави, цвітіння рослин, приліт птахів тощо).</p> <p><i>Весняні турботи людей:</i> праця в саду, на городі, в парку (прибирання зів'ялої трави і листя, посадка рослин, побілка дерев). Дерева (вишня, абрикос, яблуня) і кущі (калина, малина) саду: зовнішній вигляд.</p> <p><i>Піклування про здоров'я весною:</i></p>	<p>– має уявлення про небезпеку вживання отруйних грибів.</p> <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <p>– розрізняє з допомогою вчителя об'єкти неживої та живої природи;</p> <p>– розпізнає з допомогою вчителя пори року, зображення на малюнках пір року та сезонних видів господарської діяльності людей («Покажи ___», «Що це?», «Яка зараз пора року – зима чи весна?»).</p>	<p>пора року настає після осені / зими? Передують осені / зимі?»);</p> <p>– формування здатності встановлювати з допомогою вчителя зв'язки в природі та співвідносити господарські роботи людей з різними порами року.</p> <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <p>– розвиток пасивного і по можливості активного словника шляхом вивчення понять для позначення: різних видів природних об'єктів (нежива і жива природа); пір і місяців року; послідовності розгортання подій у часі (до – після / раніше – пізніше; спочатку – потім – на кінець);</p> <p>– формування діалогічного мовлення та моделі відповіді на запитання з допомогою вчителя стосовно сезонних змін у природі і праці людей («Хто? Що? Де? Як? Який? Коли?»): «Яка зараз пора року?», «Коли люди збирають врожай – восени чи взимку?», «Які овочі / фрукти збирають восени?» тощо).</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <p>– формування елементарних навичок сезонної праці на городі, в саду,</p>
--	---	--	--

<p>запобігання переохолодженню, мокрих ніг, ударів від падаючої бурульки.</p> <p>Літо. Сезонні зміни у природі. Літні місяці. Ознаки початку літа та його закінчення. Зміни у живій природі (визрівання овочів і фруктів, виведення потомства у тварин).</p> <p><i>Турботи людей влітку.</i> праця людей в саду, на городі, в парку (догляд за рослинами, збирання врожаю).</p> <p><i>Піклування про здоров'я влітку:</i> запобігання сонячним опікам та тепловим ударам, отруєнню грибами і рослинами.</p> <p><i>Екскурсія на шкільне подвір'я (до парку, лісу, городу, саду):</i> «Осінь (зима, весна): зміни у природі і праці людей».</p> <p><i>Практичні роботи:</i> сезонна праця (на городі, в саду, шкільному подвір'ї).</p>		<p>шкільному подвір'ї; – формування елементарних правил поведінки в природі.</p>
<p>Жива природа.</p> <p>Рослини. Різноманітність рослин: дерева, трави. Зовнішня будова рослин (корінь, стовбур, гілки, листя, квітки, плоди). Що рослини дають людям (деревина, папір, меблі, іграшки, продукти харчування, ліки, фарби та інше). Уявлення про рідкісні рослини рідного краю* (проліска, нарцис вузьколистий, черемша тощо). Догляд за кімнатними рослинами.</p>	<p>Вимоги до знань учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про групи рослин (дерева, трави; рідкісні; овочі і фрукти); – має уявлення про будову рослин; – орієнтується в різноманітності 	<p>Сенсомоторний розвиток:</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування вміння виконувати дії співвіднесення найпоширеніших рослин, овочів і фруктів своєї місцевості з їх зображеннями на малюнку («Покажи ___»). <p>Розвиток пізнавальної діяльності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності групувати на наочному рівні та з допомогою вчителя: рослини (дерева, трави; овочі

Охорона рослин: бережливе ставлення до дерев, рідкісних квітів.

Практичні роботи: миття листя і поливання кімнатних квітів; моделювання рослин, фруктів і овочів (ліплення з пластиліну чи їх зображення на малюнку).

рослинного світу та має уявлення про деяких представників рослин своєї місцевості.

Вимоги до *вмінь* учнів:

- відрізняє з допомогою вчителя на наочному рівні та за зовнішніми ознаками різні групи рослин (дерева, трави: «Дай мені ___», «Торкнись ___»);
- розпізнає з допомогою вчителя малюнкові зображення деяких рослин, їх найхарактерніші ознаки, органи рослин.

і фрукти); виключати зайвий предмет з групи (базуючись на його атрибутивних чи категоріальних ознаках: «Дай мені що-небудь, що не ___»);

- формування вміння встановлювати з допомогою вчителя подібність та відмінність: будови різних груп рослин (за розміром, кольором, будовою, формою їх частин), овочів і фруктів (за формою, величиною, кольором).

Мовленнєвий розвиток (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):

- розвиток пасивного і по можливості активного словника шляхом вивчення понять для позначення: груп рослин (дерева, трави; рідкісні рослини) та їх органів (корінь, стебло, листки, квітки, плоди); ознак рослин та їх частин (великий – маленький, довгий – короткий, важкий – легкий, твердий – м'який, назва кольору тощо); назв найпоширеніших рослин своєї місцевості;
- формування моделі опису зовнішнього вигляду та будови рослин (в натуральному вигляді та їх зображень на

		<p>малюнку) шляхом відповіді на запитання з допомогою вчителя («Що? Де? Як? Який?»).</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування прагнення допомогти доглядати за кімнатними рослинами; – формування бережливого ставлення до природи.
<p>Тварини. Різноманітність тварин (звірі, птахи, риби). Тварини свійські: свиня, коза, вівця. Назви їх малят. Зовнішня будова (голова, тіло, ноги, хвіст). Користь для людини. <i>Птахи</i> свійські: курка, гуска, індик. Назви малят. Зовнішня будова (голова, крила, тулуб, хвіст, ноги). <i>Риби</i>*: короп, щука. Зовнішня будова (голова, тулуб, хвіст, плавці), спосіб пересування. <i>Охорона тварин</i> (годувати свійських тварин тощо).</p> <p><i>Практичні роботи:</i> моделювання тварин (ліплення з пластиліну чи їх зображення на малюнку з основними частинами).</p>	<p>Вимоги до <i>знань</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має уявлення про різні групи тварин (звірі, птахи, риби) та їх будову; – орієнтується в різноманітності тваринного світу і має уявлення про деяких представників тварин своєї місцевості. <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – відрізняє з допомогою вчителя на наочному рівні та за зовнішніми ознаками різні групи тварин (звірі, птахи, риби): «Дай мені ___ 	<p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування вміння виконувати дії співвіднесення найпоширеніших тварин своєї місцевості з їх зображеннями («Покажи ___»). <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності групувати на наочному рівні та з допомогою вчителя тварин (звірі, птахи, риби). <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток словника шляхом вивчення понять для позначення: груп тварин (звірі, птахи, риби); частин їх тіла (голова, ноги, тіло / тулуб, крила, хвіст, плавці); ознак тварин; назв найпоширеніших тварин своєї місцевості; – формування моделі опису тварин (за їх зображеннями: будова і розміри тіла,

			»); – розпізнає з допомогою вчителя малюнків зображення деяких тварин, їх найхарактерніші ознаки, частини тіла.	колір) шляхом відповіді на запитання з допомогою вчителя («Хто? Що? Де? Як? Який?»). <i>Особистісний розвиток:</i> – формування прагнення допомогти доглядати за домашніми тваринами, підгодовувати диких птахів взимку.
4	15	Світ людей: його багатство та різноманітність.		
		<p>Родина. <i>Склад родини.</i> Прізвище, імена, по-батькові батьків, бабусь, дідусів. <i>Культура родинних стосунків</i> (повага, вшанування, любов своїх батьків та інших членів родини, турбота один про одне). <i>Обов'язки і права батьків і дітей.</i> Домашні обов'язки (прибирання, догляд за кімнатними рослинами, домашніми тваринами тощо). Правила ввічливої поведінки, культурного спілкування, співпраці.</p>	<p><i>Вимоги до знань учнів:</i> – знає імена, прізвище, по-батькові батьків, найближчих родичів; – має уявлення про засоби для прибирання кімнати.</p> <p><i>Вимоги до вмінь учнів:</i> – розпізнає (і по можливості називає) добре знайомих людей (на фотографії та персонально).</p>	<p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i> – формування здатності встановлювати зв'язок між засобами для прибирання кімнати та їх функціями («Що потрібно, щоб ___ (підмести підлогу)?»; («Для чого потрібний ___ (віник)?»).</p> <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів): – формування моделі розповіді на задану тему (сім'я, домашні обов'язки); – формування діалогічного мовлення та моделі вираження замішання і просьби пояснити («Я не зрозумів(ла). Покажіть мені, як це робить», «Скажіть це ще раз», «Я не чую вас. Повторіть голосніше»).</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i> – формування шанобливого і доброзичливого ставлення до членів своєї родини, прагнення до корисних посильних самостійних дій в сім'ї (виконання домашніх обов'язків та допомоги батькам) і навичок прибирання квартири; – формування елементарних навичок культурного</p>

	<p>Рідна Земля. Батьківщина. Україна – незалежна держава. Прапор, герб, державна мова. Моря (Чорне, Азовське) і головні річки України (Дніпро, Дунай). Громадянин України.</p> <p>Рідний край. Місто / село, де ми живемо. Домашня адреса. Назва вулиці, де розташована школа.</p> <p><i>Транспорт:</i> наземний, повітряний, водний. Уявлення про професії людей, які працюють на транспорті. Правила поведінки в транспорті.</p> <p><i>Громадські місця.</i> Установи та заклади міста / села, їх функції. Працівники школи та їх функції (вчитель, вихователь, лікар, кухар та ін.). Уявлення про професії людей, зайнятих у сфері обслуговування.</p>	<p>Вимоги до <i>знань</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – знає свою країну, столицю, державну мову; – має уявлення про функції людей тих чи інших професій, зайнятих у сфері обслуговування та на транспорті. <p>Вимоги до <i>вмінь</i> учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розпізнає і називає з допомогою вчителя основні установи і заклади міста /села («Покажи ___»); – розпізнає на наочному рівні та з допомогою вчителя (і називає по можливості) професії людей та місця, де вони працюють («Покажи ___»); 	<p>спілкування та спілкування в сумісній діяльності.</p> <p><i>Сенсомоторний розвиток:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – збагачення і розвиток перцептивних уявлень про людей та їх професії, предметне оточення, природу України, громадські установи та заклади, транспорт; – формування вміння виконувати дії співвіднесення професії людини з її малюнковими зображеннями та персоною («Хто це?»), транспорту та громадських місць з їх зображеннями на малюнку («Що це?»). <p><i>Розвиток пізнавальної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – формування здатності групувати з допомогою вчителя: малюнкові зображення громадських місць, транспорту та його видів (наземного, повітряного, водного); виключати із групи предметів зайвий (базуючись на їх атрибутивних чи категоріальних ознаках: «Дай мені щонебудь не ___ (синє, велике тощо)», «Дай мені щонебудь, але не ___ (ім'я категорії – транспорт, будівля тощо)»); – формування вміння встановлювати на наочному рівні та за допомогою вчителя подібність та відмінність різних видів транспорту; – формування здатності встановлювати зв'язок: між професією людини та її функціями, місцем її роботи, знаряддям праці. <p><i>Мовленнєвий розвиток</i> (по можливості, з допомогою вчителя та з використанням невербальних засобів):</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток словника шляхом вивчення понять для позначення: основних споруд соціального призначення, де працюють люди (магазин, лікарня тощо); професій
--	---	---	--

<p>Правила поведінки в громадських місцях. Екскурсії до установ, закладів: «Рідне місто / село: праця людей».</p>	<p>– орієнтується у найближчому довкіллі (знає назву рідного міста / села, назву вулиці, де живе, де знаходиться школа).</p>	<p>людей у сфері обслуговування (лікар, медична сестра, стоматолог, пожежник, міліціонер, продавець, листоноша / поштар, офіціант, перукар, бібліотекар, прибиральник), на транспорті (водій, пілот);</p> <p>– формування діалогічного мовлення та моделі відповіді на запитання («Хто? Що? Де? Куди? Коли? Як? Який?») з допомогою вчителя стосовно: професій людей та їх зображень («Що робить ___? (вчитель, кухар, стоматолог, пожежник, перукар)», «Хто __? (вчить, готує, лікує зуби, гасить пожежі, стриже волосся)», «Де працює __?»); «Куди / де ти __ (їдеш, щоб навчатися, пообідати, коли захворієш, ходиш постригти своє волосся, береш книжки)?» тощо); сім'ї, рідного краю, транспорту («Як прізвище, ім'я, по-батькові твого ___ (тата / мами, бабусі / дідуся)», «На чому ти їздиш у школу?», «Яка твоя адреса?», «Який в тебе номер телефону?»);</p> <p>– формування моделі визначення (відповіді на питання «Хто такий ___?», «Що таке ___?») на доступному рівні та з допомогою вчителя: функції, яку виконує людина тієї чи іншої професії (наприклад, вчитель – «Це людина, яка працює в школі»); громадських місць та відповідних їм речей (наприклад, лікарня – «Це місце, де я лікуюсь», ліки – «Це те, що я приймаю, коли захворію» тощо);</p> <p>– формування моделі розповіді на задану тему (рідний край, професії людей).</p> <p><i>Особистісний розвиток:</i></p> <p>– формування уявлення про себе як громадянина України;</p>
---	--	--

				– формування елементарних правил поведінки в транспорті та громадських місцях.
--	--	--	--	--

Оксана М'якушко, старший науковий співробітник лабораторії олігофренопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України